

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Мр ЈОВАН АЈДУКОВИЋ

Београд, 2002.

Йован Айдукович
РУСИЗМЫ В СОВРЕМЕННЫХ ЮЖНОСЛАВЯНСКИХ И
ЗАПАДНОСЛАВЯНСКИХ ЛИТЕРАТУРНЫХ ЯЗЫКАХ СОГЛАСНО
КВАЛИФИКАТОРАМ В ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИХ ИСТОЧНИКАХ

Jovan Ajdukovic
RUSSISMS IN SOUTHERN-SLAVIC AND WESTERN-SLAVIC
LITERARY LANGUAGES ACCORDING TO THE QUALIFIERS IN
LEXICOGRAPHICAL SOURCES

Компјутерска припрема:

Мр Јован Ајдуковић

електронска адреса: ajdukovic@mail.ru

адреса презентације: <http://www.ptt.yu/korisnici/j/o/joralbgd>

Софтвер за речник израдили:

Драгољуб Љубичић, дипломирани инжењер информатике

Радоје Ајдуковић, професор рачунарства и информатике

Комисија за одбрану дисертације:

Проф. др Предраг Пипер

Проф. др Богољуб Станковић

Проф. др Мирослав Николић

Захваљујем се свима онима који су ми помогли саветима и упућивали подршку при изради ове дисертације, а посебно проф. др Предрагу Пиперу (Филолошки факултет, Београд), проф. др Нини Чундевој (Филолошки факултет, Скопље), доц. др Жельки Финк (Филозофски факултет, Загреб), проф. др Пенки Филковој (Филолошки факултет, Софија), мр Красимири Петровој (Филолошки факултет, Софија), проф. др Александри Дерганц (Филозофски факултет, Љубљана), проф. др Галини Алексејевној Лилич (Филолошки факултет, Санкт-Петербург), проф. др Данку Шипки (Универзитет у Аризони и Универзитет у Познању), мр Халини Караш (Филолошки факултет, Варшава), мр Николају Савицком (Чешка академија наука, Праг), проф. др Вејлз Брауну (Корнел универзитет, САД), проф. др Сари Томасон (Мичиген универзитет, САД), мр Веселинки Лаброској (Институт за македонски језик, Скопље), мр Галини Георгијевној Тјапко (Московски државни институт за међународне односе), проф. др Влођимјежу Пјанки (Универзитет у Бечу), проф. др Александру Терзићу (Филолошки факултет, Београд), др Стани Ристић (Институт за српски језик САНУ, Београд), мр Тањи Павловић (Београд) и Далибору Соколовићу (Филолошки факултет, Београд).

Током рада на дисертацији учествовао сам на међународним научним симпозијумима у Београду (*V међународни симпозијум МАПРЈАЛ-а; Скуп слависта Србије; Симпозијум поводом 120-годишњице Катедре за руски језик и 50-годишњице Славистичког друштва Србије*), Скопљу (*Међународни скуп "Допринос Блаже Конеског македонској култури"*), Софији (*Међународна конференција "Бугарски језик на крају XX века"*; *Седма међународна социолингвистичка конференција INSOLICO'2000*), Братислави (*IX Конгрес МАПРЈАЛ-а*), Будимпешти (*Hungaro-Baltoslavica 2000*), Букурешту (*Међународна конференција поводом европске године језика*), Одеси (*VII међународна конференција посвећена Тирилу и Методију*) и Охриду (*Прва македонско-српска конференција*).

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

Мр Јован Ајдуковић

**РУСИЗМИ
У САВРЕМЕНИМ ЈУЖНОСЛОВЕНСКИМ И
ЗАПАДНОСЛОВЕНСКИМ КЊИЖЕВНИМ
ЈЕЗИЦИМА**

**према квалификатору
у лексикографским изворима**

докторска дисертација

Београд, 2002.

САДРЖАЈ

ПРВИ ДЕО ТЕОРИЈА АДАПТАЦИЈЕ РУСИЗАМА

1. УВОД	9
1.1. Област истраживања.....	9
1.1.1. Билингвизам.....	9
1.1.2. Диглосија.....	10
1.1.3. Језички контакти.....	10
1.1.4. Теорија Уриела Вајнрајха.....	16
1.1.5. Теорија Ејнара Хаугена.....	18
1.1.6. Теорија Рудолфа Филиповића.....	20
1.1.7. Последња деценија XX века.....	22
1.2. Предмет истраживања.....	37
1.3. Циљеви истраживања.....	38
1.4. Лексикографски извори.....	40
1.4.1. Српски лексикографски извори.....	40
1.4.2. Хрватски лексикографски извори.....	40
1.4.3. Македонски лексикографски извори.....	41
1.4.4. Бугарски лексикографски извори.....	41
1.4.5. Словеначки лексикографски извори.....	41
1.4.6. Чешки лексикографски извори.....	41
1.4.7. Пољски лексикографски извори.....	42
1.4.8. Словачки лексикографски извори.....	42
1.4.9. Руски лексикографски извори.....	43
2. КРАТАК ПРЕГЛЕД ЈЕЗИЧКИХ КОНТАКАТА	44
2.1. Руско-српски језички контакти.....	45
2.2. Руско-бугарски језички контакти.....	49
2.3. Руско-македонски језички контакти.....	52
2.4. Руско-словеначки језички контакти.....	55
2.5. Руско-словачки језички контакти.....	57
2.6. Руско-пољски језички контакти.....	60
2.7. Руско-чешки језички контакти.....	63
3. ОСНОВНИ КОНТАКТОЛОШКИ ПОЈМОВИ У РАДУ	66
3.1. Контактологија.....	66
3.2. Теорија активације и пресликавања.....	68
3.3. Појам "русизам".....	72
3.4. Врсте адаптације русизама.....	85
4. ТРАНСФОНЕМИЗАЦИЈА	86
4.1. Теорија трансфонемизације Рудолфа Филиповића.....	86
4.1.1. Трансфонемизација англицизама у хрватском или српском.....	86
4.1.2. Трансфонемизација англицизама у руском.....	87
4.1.3. Фонемска импортација.....	88
4.1.4. Дистрибуција фонема.....	89

4.1.5. Адаптација акцента.....	89
4.1.6. Примарна и секундарна адаптација.....	89
4.2. Теорија трансфонемизације русизама.....	90
4.2.1. Трансфонемизација русизама у српском (хрватском).....	90
4.2.2. Трансфонемизација русизама у јужнословенским и западно- словенским језицима. Доградња теорије.....	92
4.2.3. Типолошке одлике руског и других словенских језика у контакту	
4.2.4. Типови и подтипови трансфонемизације.....	95
4.2.4.1. Нулта трансфонемизација (Ф0).....	96
4.2.4.2. Прва делимична трансфонемизација (Ф1).....	97
4.2.4.2.1. Први подтип (Ф1/1).....	97
4.2.4.2.2. Други подтип (Ф1/2).....	98
4.2.4.2.3. Трећи подтип (Ф1/3).....	99
4.2.4.2.4. Четврти подтип (Ф1/4).....	100
4.2.4.3. Друга делимична трансфонемизација (Ф2).....	100
4.2.4.3.1. Први подтип (Ф2/1).....	101
4.2.4.3.2. Други подтип (Ф2/2).....	101
4.2.4.3.3. Трећи подтип (Ф2/3).....	102
4.2.4.3.4. Четврти подтип (Ф2/4).....	102
4.2.4.4. Слободна трансфонемизација (Ф3).....	102
4.2.4.4.1. Први подтип (Ф3/1).....	102
4.2.4.4.2. Други подтип (Ф3/2).....	103
4.2.4.4.3. Трећи подтип (Ф3/3).....	103
4.2.4.4.4. Четврти подтип (Ф3/4).....	104
4.2.5. Принцип у одређивању трансфонемизације.....	106
4.2.6. Статистички извештај.....	106
4.3. Формирање ортографије русизама.....	108
4.4. Редистрибуција финалних консонантских група.....	113
4.5. Адаптација акцента.....	115
4.6. Закључна разматрања.....	119
5. ТРАНСДЕРИВАЦИЈА.....	128
5.1. Дефиниција појма.....	128
5.2. Доградња теорије. Типови и подтипови трансдеривације.....	129
5.2.1. Нулта трансдеривација (Д0).....	129
5.2.2. Прва делимична трансдеривација (Д1/1).....	130
5.2.3. Друга делимична трансдеривација (Д1/2).....	130
5.2.4. Слободна трансдеривација (Д2).....	131
5.3. Врсте творбене адаптације.....	131
5.3.1. Примарна адаптација.....	132
5.3.2. Примарно-терцијарна адаптација.....	132
5.3.3. Секундарна адаптација.....	132
5.3.4. Секундарно-терцијарна адаптација.....	132
5.4. Преглед афиксалних творбених контактема.....	135
5.5. Закључна разматрања.....	141
6. ТРАНСМОРФЕМИЗАЦИЈА.....	155
6.1. Дефиниција појма.....	155
6.2. Теорија трансморфемизације русизама.....	157
6.3. Доградња теорије.....	158

6.4. Закључна разматрања.....	163
7. ТРАНСМОРФОЛОГИЗАЦИЈА.....	165
7.1. Дефиниција појма.....	165
7.2. Именице.....	166
7.2.1. Трансморфологизација именичког рода (ТМР).....	166
7.2.2. Трансморфологизација именичког броја (ТМБ).....	169
7.3. Придеви.....	170
7.3.1. Трансморфологизација придевског вида (ТПВ).....	171
7.4. Глаголи.....	173
7.4.1. Трансморфологизација глаголског вида (ТПВ).....	173
7.5. Закључна разматрања.....	175
8. ТРАНССЕМАНТИЗАЦИЈА.....	177
8.1. Основни појмови семантичке адаптације.....	177
8.2. Семантичке промене русизама.....	178
8.3. Доградња теорије транссемантизације.....	181
8.3.1. Нулта семантичка адаптација (C0).....	182
8.3.2. Суужење броја значења модела (C1Нм).....	183
8.3.3. Суужење значењског поља модела (C1Фм).....	185
8.3.4. Суужење значењског поља реплике (C1Фр).....	185
8.3.5. Проширење броја значења реплике (C2Нр).....	186
8.3.6. Проширење значењског поља реплике (C2Фр).....	187
8.3.7. Двочлана комбинација C1Фм+C1Фр.....	188
8.3.8. Двочлана комбинација C1Нм+C1Фм.....	189
8.3.9. Двочлана комбинација C1Нм+C1Фр.....	190
8.3.10. Двочлана комбинација C1Нм+C2Нр.....	191
8.3.11. Двочлана комбинација C1Нм+C2Фр.....	192
8.3.12. Двочлана комбинација C1Фм+C2Нр.....	193
8.3.13. Двочлана комбинација C1Фр+C2Нр.....	194
8.3.14. Двочлана комбинација C1Фм+C2Фр.....	194
8.3.15. Двочлана комбинација C1Фр+C2Фр.....	195
8.3.16. Двочлана комбинација C2Нр+C2Фр.....	196
8.3.17. Трочлана комбинација C1Нм+C1Фм+C1Фр.....	196
8.3.18. Трочлана комбинација C1Нм+C1Фм+C2Нр.....	197
8.3.19. Трочлана комбинација C1Нм+C1Фр+C2Нр.....	198
8.3.20. Трочлана комбинација C1Нм+C1Фм+C2Фр.....	199
8.3.21. Трочлана комбинација C1Нм+C1Фр+C2Фр.....	199
8.3.22. Трочлана комбинација C1Нм+C2Нр+C2Фр.....	200
8.3.23. Трочлана комбинација C1Фм+C1Фр+C2Фр.....	201
8.3.24. Трочлана комбинација C1Фм+C1Фр+C2Нр.....	201
8.3.25. Трочлана комбинација C1Фм+C2Нр+C2Фр.....	201
8.3.26. Четворочлана комбинација C1Нм+C1Фм+C2Нр+C2Фр.....	202
8.3.27. Четворочлана комбинација C1Нм+C1Фм+C2Нр+C2Фр.....	202
8.3.28. Дерогација значења C#.....	202
8.4. Закључна разматрања.....	203
9. ЛЕКСИЧКО-СТИЛИСТИЧКА АДАПТАЦИЈА РУСИЗАМА.....	210
9.1. ЛС типови русизама.....	210
9.2. Типови ЛС адаптације русизама.....	223

9.2.1. Нулта ЛСА (ЛСА0).....	223
9.2.2. Делимична ЛСА (ЛСА1).....	223
9.2.3. Слободна ЛСА (ЛСА2).....	224
9.3. Закључна разматрања	225
10. ТРАНСИНТАКСИЗАЦИЈА.....	233
10.1. Дефиниција појма.....	233
10.2. Типови трансинтаксизације глаголске рекције.....	237
10.2.1. Нулта трансинтаксизација глаголске рекције (СИА0).....	238
10.2.2. Делимична трансинтаксизација глаголске рекције (СИА1).....	238
10.2.3. Слободна трансинтаксизација глаголске рекције (СИА2).....	239
10.3. Закључна разматрања.....	239
11. КОНТАКТОЛОШКИ РЕЧНИК.....	242
11.1. Појам и врсте контактолошких речника.....	242
11.2. Принципи контактолошке идентификације русизама.....	248
11.3. Концепција контактолошког речника адаптације.....	253
12. ОПШТИ ЗАКЉУЧАК.....	260
Резюме.....	265
Abstract.....	267
Селективна библиографија.....	268
Индекс контактолошких појмова.....	302
Селективни индекс имена.....	305

ДРУГИ ДЕО
КОНТАКТОЛОШКИ РЕЧНИК
АДАПТАЦИЈЕ РУСИЗАМА

Техничке скраћенице.....	309
РЕЧНИК РУСИЗАМА У СРПСКОМ.....	311
РЕЧНИК РУСИЗАМА У ХРВАТСКОМ	385
РЕЧНИК РУСИЗАМА У БУГАРСКОМ.....	416
РЕЧНИК РУСИЗАМА У МАКЕДОНСКОМ.....	649
РЕЧНИК РУСИЗАМА У СЛОВЕНАЧКОМ.....	733
РЕЧНИК РУСИЗАМА У ПОЉСКОМ.....	760
РЕЧНИК РУСИЗАМА У ЧЕШКОМ.....	792
РЕЧНИК РУСИЗАМА У СЛОВАЧКОМ.....	820
Библиографија радова аутора.....	850